

אירועים. יש לה משמעות. האל מתגלה בהסטוריה ולא רק בטבע. בני ישראל יוצאים ממצרים כדי לשנות את המציאות וליצור עתיד שיהיה שונה מן העבר.

ג. הסיפור שאין לו סוף - יש סגנונות רבים של סיפורים, אך בכולם יש תחושה של סגירה. לעומתם, הסיפורים של ספר בראשית או של חמשה חמשי תורה אינם מסתיימים. הם הסימפונייה הבלתי גמורה של הקב"ה.

ד. תור הזהב - היהדות המציאה את הרעיון המשיחי. יש תפיסות שונות לגבי העידן המשיחי. אך היהודים מאוחדים בדעה שהמשיח טרם בא.

מה הקשר בין רעיונות אלה? התשובה טמונה באמונה בחופש האנושי. אנו חופשיים מפני שאנו פונים אל העתיד, עתיד התלוי בנו. על כן הקב"ה מנסח את שמו בצורה של עתיד "אהיה אשר אהיה". הזמן היהודי איננו חוזר מחזורית על העבר. היהדות היא דת החופש והיא הדת של הזמן העתיד.

להיות יהודי זה להיות שליח של תקוה. מדינת ישראל היא עדות לאמונה. איזה עם היה יכול לשמור על האמונה שיום אחד הם יחזרו? עוד איזה עם היה נלחם בגבורה נגד אלו השוללים את זכותם של היהודים לארצם, ארץ בה הם יכולים להתגונן מפני המנסים להשמידם?

במאה ה - 21 העולם זקוק לאמונה זאת.

בעידן של חרבן אקולוגי, הוא זקוק לאמונה היהודית שאנו נמצאים על כדור הארץ "לעבדה ולשמרה". בעידן של עושה כלכלי, הוא זקוק לתביעה היהודית לצדקה.

בעידן של טרור, הוא זקוק להקפדה היהודית על קדושת החיים.

בעידן של קיצוניות דתית, הוא זקוק לשמוע את האמירה היהודית שאדם איננו זוכה בעולם הבא על ידי רצח חפים מפשע בעולם הזה. קידוש השם היא הנכונות למות עבור האמונה, לא הנכונות להרוג בגלל האמונה.

אם לא נמצא דרך לחיות יחד בשלום, אנו עלולים להחריב את עולמו של הקב"ה. היהודים אינם היחידים המחפשים את הקב"ה, חיים חיי אמונה, פועלים לתיקון עולם או רואים את עצמם מתברכים מאהבת ה'. ליהודים שותפים בעלי אמונות שונות וגם בקרב אנשים חילונים הומניסטים. עלינו להיות שותפים אתם בכדי להגן על הרוח, על כבוד האדם ועל אחריות מוסרית.

(מתוך הספר "זמן עתיד" Future Tense תורגם על ידי ק.ג.)

איסור כניסה לכנסיות: הרהורים חדשים

הרב יוסי סלוטניק | ר"מ בישיבת מעלה גלבוע

אחת השאלות הנשאלות חדשים לבקרים היא בעניין היתר/איסור כניסה לכנסיות. שאלה זו נעוצה, בין השאר, בשאלה רחבה יותר: האם הנצרות היא עבודה זרה, וככזו כניסה לכנסיה מהווה כניסה לבית עבודה זרה ואסורה, או שמא הנצרות אינה עבודה זרה, ועל כן אין איסור להיכנס לכנסיה. על פי רוב הפוסקים הנדרשים לשאלה זו חוזרים אחורה בזמן, ודנים בשאלה כיצד הגדירו הראשונים את הנצרות, ועל פי עמדות הראשונים מכריעים אף שאלה זו. על כן הם דנים בעמדת הרמב"ם האומר שאמונה זו היא עבודה זרה, מתפללים בדברי ר"ת האומר בהקשר זה (אולי) שלא הוזהרו בני נח על השיתוף של עבודת ה' עם עבודת אחר, ומעלים את עמדת המאירי על שולחן הדיונים וכו'. כמובן שברקע הדברים עומדים קדושי בני ישראל שמסרו נפשם על קידוש ה' כדי שלא להתנצר, ובזאת הכריזו שהאמונה הנוצרית היא בדין "ייהרג ואל יעבור" כיון שהיא עבודה זרה.

לאחר בקשת המחילה, אני מעזיז ולהכניס ראשי בין הרים, ואומר שדומני שהמתודה הזו לוקה בחסר. כאשר אנו באים להכריע האם אמונות ודעות מתנגשות בעיקרי הדת עלינו לברר אצל המאמינים מה היא עמדתם, לפני שנכריע מה פסק ההלכה. הנצרות כדת עברה תהפוכות רבות במהלך אלפיים שנות קיומה. מזמן לזמן התכנסו ועדות לדון בעיקרי אמונתם תוך כדי חידוד שאלות שונות.

מן הראוי שפוסק ההלכה שמכריע בעמדת האמונה של האחר, ישקיע את הכוחות המתאימים כדי להבין את המינוחים והשפה בה האחר משתמש. הרמב"ם במספר מקומות (משנה תורה הלכות ע"ז ג:ב; הלכות סנהדרין ב:א;

הקדמה לפירוש המשנה בביאור לחשיבות מסכת ע"ז; פירוש המשנה פסחים ד"י; מורה נבוכים ג:ט) מדגיש שעל החכם הרוצה לפסוק הלכה בענייני עבודה זרה להכיר את עיקרי הדעות שלה ואת הדרכים השונות של עבודתה. הדגשה זו של הרמב"ם אינה סותרת את דברי עצמו שאסור לקרוא בספרי עבודה זרה (הלכות ע"ז ב:ב), שכן יש חילוק ברור בין האדם מהשורה שמתעניין בדעות נפסדות שמחוייב להתרחק מהם, לבין מורה ההוראה שצריך להכריע בעניינם. ואכן כאשר רב סעדיה גאון חקר (אמונות ודעות ח"ב פרקים ד-ה) מה מהות האמונה הנוצרית ביחס לאמונות ודעות היהדות, הוא חילק את הדיון לארבע כתות שונות של הנצרות, ובחן את אמונת כל אחת מהם תוך ביאור איזה עיקר מעיקרי היהדות אינה עולה בקנה אחד עם אמונתו. שם הוא הכריע שאמונת חלק מהכתות אכן סותרות את עיקרי האמונה בא-להי ישראל, לעומת חלק אחר שאינו סותר את אמונתו בא-להים, סותר רק את אמונתו בנצחיות התורה וביאת המשיח.

לא סביר בעיני שנסתפק רק בהערכת מצב שנאמרת במאה ה-9 או ה-10, או אפילו בשלהי ימי הביניים. יתירה מכך: אין לנו יכולים אפילו להסתפק בתמונת מצב עדכנית כללית, אלא עלינו לבדוק לפרטי פרטים כל אחת מהכתות השונות של הנצרות, שכן לא הרי כנסייה החפה מכל תמונה או סימן של צלב כהרי כנסייה המתפללת באופן בולט ל'בתולה'. כמו כן צריך להכריע האם אנו הולכים אחרי האמונות והדעות שקובעים מנהיגי הדת, או על פי האמונה העממית בה נוהגים חברי כל כנסייה קטנה. בהקשר זה ראוי לציין את תשובתו של הרב יוסף משאש זצ"ל (שו"ת מים חיים ח"ב יו"ד סימן ק"ח), שבבואו לברר את מעמדה של הנצרות הולך לכנסייה ומברר את עיקרי אמונת הנצרות אצל הכומר המקומי. במעשהו יש שימוש במתודה עליה דיברתי, אם כי מתשובתו ניכר שהמסקנות אליהן הגיע היו חלקיות, ואי אפשר לבסס עליהן את מכלול הדיון. כמו כן ראוי להזכיר את יבלח"א הרב יעקב אריאל, שקבע בהערות למאמר בתחומין (תחומין כ"ב תשס"ב 78-68) את הדברים הבאים: "מחברי המאמר מציינים... שיש כיתות בנצרות שביטלו את אמונת השילוש. אך עדיין נותרה השאלה אם כיתות אלו מאמינות בא-ל אחד בלבד ללא שיתוף כל שהוא? דבר זה מחייב בדיקה תיאולוגית עמוקה יותר, ולא ניתן להסיק מסקנות מעשיות ללא בדיקה כזאת בכל כת מכתות הנצרות. כל עוד לא נעשתה בדיקה מעמיקה כזו מחדש, נהגו לסמוך על דברי התוספות וראשונים אחרים, שהנוצרים הם עובדי עבודה זרה...". דבריו מפתיעים, שכן יכולת הבדיקה פשוטה יחסית והאינפורמציה מאוד נגישה, ומדוע להכריע את הדין על פי אינפורמציה שסביר שאינה רלוונטית במקום להכריע על פי המציאות הניכרת לעין?

על פי התרשמותי, באופן מעשי הרוב המוחלט של זרמי הנוצרים מכריזים השכם והערב שהם מאמינים בא-ל אחד, והמסתורין בשילוש אינו בר השגה לאדם. כבר דנו והורו רבים שהאמונה הבסיסית של הנצרות אינה עבודה זרה אלא היא איסור שיתוף הא-ל עם אחר - דבר האסור לבני ישראל. עבור ישראל השיתוף אסור, ואיסור זה הוא משום עבודה זרה שהעובר עליו חייב מיתה. אולם יש דעות שהוא מותר לבני נח [הדברים תלויים בין היתר בפרשנות של דברי התוספות סנהדרין סג ע"ב ד"ה אסור]. אך זאת בהנחה שאנו מאמצים את הפרשנות שלנו למושג השילוש שלהם. אם אכן נקבל את הפרשנות שלהם, הרי הם מכריזים בצורה ברורה שהם מאמינים בא-ל אחד עם שלשה גוונים שונים. אמנם יכול החולק לומר (וויכוח זה בהחלט יש לו מקום) שכיון שהם מתפללים אל השילוש אי אפשר לקבל את קביעתם שיש כאן אמונה בא-ל אחד, שכן הם סותרים את עצמם מיניה וביה. לי נראה שאפשר לחלק בין המהות והשפה, ולמיעוט הבנתי נראה שבשאלת המהות הם אכן מאמינים בא-ל אחד בלבד. אם אכן כך, נראה לכאורה שאין מקום לאסור כניסה לאותן כנסיות שאין להן שום סמלים נוצרים אחרים. ואפילו לכנסיות שיש בהן סמל צלב נראה שמותר להיכנס, שכן אין הם מתפללים אל הצלב עצמו, ואינו אלא זיכרון בעלמא.

אין באמירה זו טשטוש המחלוקת העמוקה שיש לנו עם האמונה הנוצרית בשאלת השילוש, הגאולה, שינוי התורה,

אין די במחלוקת העמוקה שיש לנו עם האמונה הנוצרית בכדי להפוך אותם לעובדי עבודה זרה לא מדין בני נח ולעניות דעתי גם לא מדין בני ישראל

בחירת ישראל ושלל נושאים אחרים. על כן המודה בעיקרי הנצרות נחשב ככופר ומוציא את עצמו מכלל שלומי אמוני ישראל על כל המשתמע מכך. אך אין במחלוקות אלו בכדי להפוך אותם לעובדי ע"ז, לא מדין בני נח ולענ"ד גם לא מדין בני ישראל.

נקודה נוספת שצריך להכריע בה היא האם אנו מגדירים את העבודה זרה על פי העובד הבודד, דבר שיגרום להגדרת חלק מהכנסיות כבתי עבודה זרה, או שאנו מאמצים את פרשנות ההנהגה, דבר שיאפשר לנו להכריע להיתר גם ביחס לקהילה שאין בה שמץ עבודה זרה אלא באמונה העממית של חבריה.

אני מודה שיש בדברי אלו חידוש ואולי תעוזה, וודאי שלא באתי כאן לפסוק הלכה למעשה, אך עם זאת אין לחכם אלא מה שעניו רואות. אשמח שהדברים יעלו על שולחן רבנן ללבן את הדברים.

הערת העורך: גישתו המתודולוגית של המחבר נראית משכנעת. ברור שכל פסיקה צריכה להתיחס למציאות שלפניו. אך לא ברור אם בירור המציאות מוביל למסקנות שמסיק המחבר. בבואנו לבדוק את אמונות הנצרות יש צורך להיעזר במומחים המכירים את האמונה הנוצרית כפי שהיא. אמנם רס"ג (שגר בתוך תרבות מוסלמית, ולא ברור כיצד הוא הכיר את הנצרות) אומר שיש כת נוצרית שאמונתה בא-ל איננה פגומה משום שהיא טוענת שמייסד הנצרות היה נביא - אך דנו כבר בענין חוקרים מובהקים (פינס ווולפסון), והסיקו שמדובר בכתות שוליות שהוקעו כבר מתוך הנצרות דאז כקבוצות מינות, ואין להם שום זיקה לזרמים המרכזיים של הנצרות בימינו. (ראה אליעזר שלוסברג "פולמוסו של רב סעדיה גאון נגד הנצרות" בתוך מסורת ושינוי בתרבות הערבית-היהודית של ימי הביניים, ערכו יהושע בלאו ודויד דורון, רמת גן, תש"ס).

העמדה המרכזית של הנצרות נקבעה בוועידות הכנסייתיות המקובלות על כמעט כל הזרמים הנוצריים. בוועידת ניקיאה וועידת חלדון (בשנת 325 ובשנת 451 לספירתם) התקבלו הגדרות של עיקרי האמונה הנוצרית המדגישות את העובדה שהאל ו"הבן" הם ממהות אחת. אמונה כזאת היא מבחינת ההלכה עבודה זרה (ראה בספריו של הרב פרופ' דוד ברגר, מומחה בפולמוס היהודי נוצרי - למשל בחוברת שכתב באנגלית יחד עם הפילוסוף מיכאל וישוגרד "הדת ונצרות יהודית" (משנת 1978), ובקובץ מאמרי Persecution, Polemic and Dialogue משנת 2010).

הפיצולים שאירעו לאחר מכן בנצרות בין קתולים ופרוטסטנטים ובין הכתות הפרוטסטנטיות השונות לא שללו עקרונות אלו (וכבר העיר על כך הרב הנקין בשו"ת בני בנים ח"ג סימן לה-לו). העובדה שכנסיה מסוימת איננה מציבה סמלים איננה מעידה על כך שהיא מתכחשת להחלטות הנ"ל של הוועידות האקומניות. אם יש תיאולוגים ליברלים המפרשים את עקרונות הנצרות בצורה אחרת, הרי הם לא זכו לברכת הכנסיות הממוסדות. (ק.ג.)

"סְגֵלָה" הרב חנן פורת

ערב מתן תורה זוכה עם ישראל להגדרה מופלאה: "וְהָיִיתֶם לִי סְגֵלָה מִכָּל הָעַמִּים". אך מה טיבה של סגולה זו? ומה ייעודה?

רש"י בפירושו לתורה כותב: "סגולה" - אוצר חביב, כמו (קהלת ב', ח') 'אסגולת מלכים'; כלי יקר ואבנים טובות שהמלכים גוננים אותם. כך אתם תהיו לי סגולה משאר האומות...

אלא שהנימוק שבפי ה' יתברך לבחירה בעם סגולה - "כִּי לִי כָל הָאָרֶץ" - נראה לכאורה מוזר משהו. הן אדרבה, אם לה' הארץ ומלואה, וכל הבריות והאומות מעשה ידיו, מדוע עליו לבחור כלל בעם סגולה?

לנקודה זו נדרש רש"י בהמשך דבריו, ותשובתו נחרצת ובוטה: "ולא תאמרו: אתם לבדכם שלי ואין לי אחרים עמכם, ומה יש לי עוד שתהא חיתבתם ניכרת?" "כי לי כל הארץ" - והם בעיני ולפני לכלום".

לעומת רש"י, מצייע ספורנו פירוש אחר בתכלית: "והייתם לי סגולה מכל האומות" - אף על פי שכל המין האנושי